

I.M.F. İSTİKRAR PROGRAMLARI VE İKTİSADİ BÜYÜME: ELEŞTİRİLER - ELEŞTİRİLERE KARŞI CEVAP

Dr. Seyhun DOĞAN
İ. Ü. İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü,
İktisat Politikası Anabilim Dalı

I. GİRİŞ

1970'lerden önce gelişmiş ülkelerin sorunlarıyla uğraşan I.M.F., artık gelişmekte olan ülkelerin yapısal uyum sorunlarına öncelik tanımıştır.

Bugün, gelişmekte olan ülkelerce hazırlanan ve uluslararası kredilerle desteklenmesi istenilen istikrar programları, I.M.F.'nin onayını almak zorundadır. Başka bir ifadeyle, uygulanacak istikrar programı için dış kredinin sağlanması, I.M.F.'nin bu programı kabul ederek "stand-by" anlaşmasının yapılmasına bağlı olmaktadır. Günümüzde artık uluslararası finans sistemi I.M.F.'nin öncülüğünü benimsemiştir. Uluslararası banka sistemi, kredi musluğunu açmada I.M.F.'nin onayını beklemektedir. Bununla birlikte, I.M.F. istikrar programlarının uygulama aracı olan stand-by anlaşmaları yoluyla ülkelerin, uygulayacakları politikaları büyük oranda I.M.F.'ye bırakmaları herşeyden önce, hükümetlerin inisiyatifini azaltmakta ve standart biçimde sunulan programlar, alternatif politika tercihlerine izin vermemektedir. Stand-by anlaşması yoluyla başka bir amaç için kullanılmayan I.M.F. kredilerini, kısa vadeli ödemeler dengesi sorunlarının çözümü için talep eden gelişmekte olan ülkeler, bu kredi karşılığında I.M.F.'nin öngördüğü koşullara uymak zorunda kalmaktadırlar.

Bunun yanısıra, I.M.F. istikrar programları uygulamalarının etkinliğine yönelik eleştiriler iktisadi büyüme konusunda yoğunlaşmış ve karşı savunucular da ayrı tezler ileri sürmüşlerdir. Bu çalışmada, sözkonusu eleştiriler ve I.M.F.'nin eleştirilere karşı cevabı sistematik olarak analiz edilmiştir.

I. ELEŞTİRİLER

I.M.F. programlarının bir anlamda büyümeye karşı olduğu ile ilgili genel eleştiri iki spesifik eleştiriye ayrılabilir⁽¹⁾ :

- Birinci eleştiri; I.M.F. programlarındaki bir takım politika önerilerinin özellikle toplam iç talebin kısılması ve döviz kurunun değiştirilmesiyle ilgili olanlarının, ekonomik büyüme, istihdam ve faaliyet düzeyi üzerinde olumsuz etkisi olduğu şeklindeki düşüncelerdir.

- İkinci eleştiri; politika önerilerinin aynı zamanda gereksiz olarak katı olmasıdır. Bunlar, ekonomiyi istikrara ulaştırma hedeflerini daha fazla küçültmektedirler.

I.M.F.'nin parasal bir kurum olma niteliği sebebiyle "parasal yaklaşımın reel ekonomi yaklaşımına tercih edilişi" konusu en çok tartışılan bir konu olurken, I.M.F. eleştirilerinin de kaynağı olmuştur. I.M.F. ise, programlarının iç dinamik ve dengelerini savunurken, parasal yaklaşımların bir bütünlük içinde geçerliliğini benimsemiştir.⁽²⁾

Özellikle birinci grupta belirtilen eleştirilerin çıkış noktasını, iç talebin kısılması ve devalüasyon oluşturmuştur. Bunlar şu şekilde özetlenebilir:

-İç Talebin Kısılması :

I.M.F. istikrar programlarının iç tüketimi kısma yoluyla dış ödemelerde denge sağlamaya çalışması, gelişmekte olan ülkelerin istihdam, üretim ve kalkınma çabalarını olumsuz etkilemekte ve sonuçta ulusal refahı baltalamaktadır. Böylece, I.M.F.'nin iç talebin kısılması yoluyla gelişmekte olan ülkelerin iktisadi yapısını değiştirme çabalarının, refah düzeyinin düşmesi, işsizlik, gelir dağılımının bozulması, bazı üretim tesislerinin faaliyet dışı bırakılması gibi ağır ekonomik ve sosyal maliyeti olmaktadır.

I.M.F., nin temel amaç olarak, dış ödemelerde denge sağlanmasına yönelmesi, iktisadi büyüme amacının ikinci plana atılmasına sebep olmaktadır⁽³⁾.

I.M.F. uzun vadeli çözümleri düşünmemektedir. Oysa gelişmekte olan ülkeler uzun vadeli çözüme, iktisadi büyümeye dönük çözüme ihtiyaç duyarlar. Daha açık bir ifadeyle, gelişmekte olan ülkelerin sabit sermaye yatırımlarını arttıracak, teknolojisini geliştirecek, dünya pazarlarında yer almasını sağlayacak atılımlar yoktur⁽⁴⁾. Dahası bu reçetelerde üretim faktörlerinin gelişmesine önem verilmemekte ve reel ekonomiye yönelik programlar yer almamaktadır⁽⁵⁾.

I.M.F. istikrar programlarının iç talebi kısma yönelik olarak öngördüğü daraltıcı maliye ve para politikaları gelişmekte olan ülkelerin pek de yeterli olmayan üretim gücünü daha da azaltmakta ve sonuçta kıtlıklara ve/veya fiyatlarda yükselmelere yol açmaktadır. Ayrıca, faizlere getirilen serbestlik özellikle orta dönemde üretim gücündeki daralmayı arttırmakla birlikte, enflasyonist bir etkiye de neden olmaktadır⁽⁶⁾.

I.M.F. istikrar reçetelerinin genel bir aşırı talep durumunun sözkonusu olduğu hallerde suçu her zaman kamu kesiminin aşırı harcamasında araması da eleştirinin bir başka yönünü oluşturmaktadır. Sözkonusu durum, özel yatırım veya tüketimden kaynaklanan aşırı talebin makro dengesizliklere neden olduğu hallerde, istikrarı sağlamanın tamamen kamu kesiminin yükümlülüğünde olduğu anlamına gelmektedir. Ayrıca, kamu kesiminden kaynaklanan bir makro dengesizliğin olduğu durumlarda, I.M.F. tarafından kabul edilen başarı göstergesi kamu tasarruflarının (vergiler + K.İ.T. net fazlaları-cari kamu harcamaları) yükselmesi değil, kamu kesimi borçlanma gereksiniminin düşmesi olmaktadır. Böylece istikrarı sağlamada büyük ölçüde kamu yatırımlarının daralmakla yükümlü kılınmasının da , gelişmekte olan ülkeler için iktisadi büyümeyi azaltacağı yönünde eleştiriler sözkonusu olmaktadır ⁽⁷⁾.

I.M.F. istikrar programlarının daraltıcı maliye politikası araçları olan kamu harcamalarının kısılması ve vergi gelirlerinin artırılması konusunda, özellikle gelişmekte olan ülkelerde kısa vadede kamu harcamaları olarak yatırım harcamalarının kısılmasının iktisadi büyüme üzerindeki olumsuz etkisi de, üzerinde önemle durulan bir konu olmaktadır.

- Devalüasyon:

I.M.F. istikrar programlarında döviz kurunun ayarlanmasının tek anlamı, devalüasyondur ⁽⁸⁾. Bu programlarda önerilen önlemler arasında yer alan “devalüasyon” veya aynı anlamı taşıyan “sürekli ayarlamalarla ulusal paranın dış değerinin düşük düzeyde tutulması” ilk sırayı almaktadır ⁽⁹⁾.

I.M.F. istikrar programlarının dış dengeyi sağlamaya yönelik politikalarına zemin oluşturan ve “devalüasyonun para arz ve talep dengesini etkileyerek dış ödeme açıklarını gidereceğini savunan Monetarist yaklaşıma ⁽¹⁰⁾”, önemli eleştiriler getirilmiştir.

Aksi ampirik bulguları ortaya konulmakla birlikte, devalüasyonun üretim üzerinde olumsuz etkisi araştırmacılar tarafından vurgulanmıştır. Tony Killick, R. Green, Carlos Diaz -Alejandra gibi araştırmacılar bu durumu I.M.F. politikalarının başarısızlığına delil olarak gösterirken; Edward, kısa vadede reel devalüasyonun üretimde küçük bir daraltıcı etkisinin olduğunu; ama uzun vadede etkisinin nötr olduğunu ortaya koymuştur ⁽¹¹⁾.

Özellikle “yeni yapısalci eleştiri”ye göre; devalüasyonun etkisi genişletici değil, daha çok resesyonisttir ve devalüasyonun durgunluğa yol açmasının üç sebebi vardır ⁽¹²⁾;

a)Devalüasyon sonunda ithal mallarının fiyatları artınca, ekonomide para arzı da sabit tutulursa, para stoklarının reel değerini sabit tutmak isteyen kişi ve kuruluşlar, toplam harcamalarını ve tüketimlerini azaltırlar.

b)Devalüasyondan sonra talep ve arz esnekliklerinin düşük olmasından dolayı, ithalat miktarında azalma ve ihracat miktarında artma olmaktadır.

c)Devalüasyon, işçilerden işverenlere doğru gelir transferine yol açtığı için, tasarruflardaki artışa kıyasla tüketimin daha fazla kısılması durgunluğa yol açmaktadır.

Bu programlarda uzun dönemli dış denge için gerekli olan paranın dış değerindeki reel düşüş (reel devalüasyon) sadece rekabet gücünün yükselmesi açısından ele alınmakta, hayat standardında bir düşüş olduğu görülmemektedir. Verimlilik veri iken; ihracat fiyatlarında ithalat fiyatlarına kıyasla bir düşüş, reel gelirden ve buna bağlı olarak uzun dönemde reel ücretlerde bir düşüşü ifade etmektedir⁽¹³⁾.

Devalüasyonun az gelişmiş ekonomi üzerindeki ilk etkisi bir enflasyonist şok olmakta ve bunun temelinde, devalüasyonun ithalat giderlerini ulusal para cinsinden yükselterek maliyetleri arttırması yatmaktadır. Devalüasyon yoluyla ilk önce ihracat ve diğer işlemlerden sağlanan döviz geliri, yurtiçi fiyat artışlarındaki sıçramayla yerini tekrar döviz darboğazına bırakmaktadır. Böylece sürekli dış kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca devalüasyon dövizle ödenecek dış borçların yükünü arttırmakta ve dış borç ödemeleri için daha büyük payın ulusal gelirden ayrılmasını zorunlu kılmaktadır⁽¹⁴⁾.

Bununla birlikte düşük seviyede tam istihdam şartlarını taşıyan ve dış talebi elastik olmayan tarım ve ilkel maddeleri ihraç eden az gelişmiş ülkelerin devalüasyonla ihracatlarını önemli ölçüde arttırma imkanları yoktur. Buna karşılık kalkınmaları için zorunlu sermaye malları ithalatları büyük oranlara ulaşan, yani ithalat talepleri elastik olmayan sözkonusu ülkelerde devalüasyon yoluyla ithalatın kısılması da mümkün değildir⁽¹⁵⁾.

Bununla birlikte, ihraç fiyatlarını satıcının ulusal para cinsinden belirlediği durumlarda, devalüasyon döviz cinsinden ihracat fiyatlarını düşürdüğü için, dış ticaret hadlerinde ülke aleyhine bozulmaya neden olur. Bu da ülkenin iktisadi refahını azaltır.

Ayrıca devalüasyon, ihraç malları ve ithalata rakip malların üretimini arttırdığı için, ekonominin kaynak dağılımını yurtiçi kesimlerden dış ticaret kesimlerine doğru kaydırır. Etkilerini uzunca bir sürede gösterecek olan devalüasyondan hem istenildiği kadar erken sonuç alınmaması, hem de gereksiz yere ülkenin kaynak dağılımının değiştirilmesi⁽¹⁶⁾ de bir diğer eleştiri kaynağı olmaktadır.

I.M.F.'nin az gelişmiş ülkelerin dış dengesizlik sorununu, genellikle bir fiyat ve miktar sorunu olarak görme yaklaşımı kabul edilse bile, döviz kurlarının ayarlanmasından doğan basit bir fiyat değişikliğinin, yeniden denge sağlayıcı etkiler yaratmasının pek gerçekçi olmadığı temel eleştiriler arasında yer almaktadır. Buna göre; I.M.F., fiyatlara karşı aşağı doğru da oldukça duyarlı bir ithal talebini ve artan dış talebi karşılayacak şekilde tepki verebilen bir arz esnekliği-

ni varsaymaktadır. Fakat az gelişmiş ülkelerin ithalat ve ihracat yapıları bu varsayıma uymamaktadır. Devalüasyonla birlikte ithalatta kısa süreli bir yavaşlama sözkonusu olsa bile; az gelişmiş ülkelerin ihraç ettikleri temel maddelerin uluslararası piyasalarda fiyatlarının düşmesi ve devalüasyonun ihracatı artırıcı etkisinin kısa zamanda iç fiyatların yükselmesi yüzünden bir süre sonra ortadan kalkması sebebiyle, dış ticaret bilançosundaki açık, kısa süre sonra (1 -2 yıl sonra) yeniden ve daha büyük boyutlara ulaşmaktadır. Bununla birlikte az gelişmiş ülkelerin ihraç mallarının arz esnekliği de yüksek değildir⁽¹⁷⁾.

Bunun dışında, devalüasyona bağlı olarak ihracat artışı yoluyla mutlak değer olarak daha fazla döviz kazanılmaktadır. Ancak, aynı miktarda ulusal kaynak da giderek artan düzeyde daha ucuza dış ülkelere satılmış (kaynak sızıntısı) olmaktadır⁽¹⁸⁾.

Ayrıca eleştirilerin bir yönünü de, döviz kurunu düşürerek yürütülen sistematik istikrar politikasının tek başına yetersiz kalması sebebiyle zorunlu olarak uygulanan deflasyonist önlemlerin, genişleme aşamasının ne zaman başlayacağı bilinmeyen bir iktisadi durgunluğa yol açması durumu oluşturmaktadır. Buna göre; geçici ve kısa süreli bir dengeye ulaşılabilsede bu denge temelde kalkınmaya yönelik politikaların rafa kaldırıldığı, giderek gerileyen bir dengeyi ifade eder⁽¹⁹⁾.

İktisadi büyüme konusunda yapılan ikinci eleştiri, daha öncede belirtildiği gibi, I.M.F. politika önerilerinin gereksiz olarak katı olmasının ekonomiyi küçülttüğü yönündedir. Burada, özellikle az gelişmiş ülkelerin iktisadi yapısının gözönünde tutulması gereği de vurgulanmaktadır.

2: ELEŞTİRİLERE KARŞI CEVAP

İktisadi büyümeye ilişkin eleştirilere karşı cevap, öncelikle I.M.F. programlarının büyüme üzerindeki etkileriyle ilgili olarak kısa vadeli ve uzun vadeli konular arasında bir ayrımı ön plana çıkarmaktadır. Buna göre⁽²⁰⁾:

- Kısa Vadeli Konular:

Ekonomide başlangıçtaki problem aşırı toplam iç talep ise, o zaman istikrar programının amaçlarına ulaşması için tüketim kısa vadede azaltılmalıdır. Tüketimdeki bu azalmanın, yaşam standartlarında bir düşme olarak algılanabilmesine rağmen, programın maliyeti olarak düşünülmemelidir. Çünkü, tüketim sadece mevcut kaynaklarla aynı seviyeye getirilmiştir. Temel problem, tüketimin azaltılmasının -taleple ilgili politikalar veya döviz kuru ayarlamalarıyla gerçekleştirilebilir - üretimin veya reel gelirin büyüme düzeyini veya oranını nasıl etkileyeceğidir. Teorik olarak üretimi bozmadan tüketimin azaltılabileceği durumları düşünmek mümkündür. Örneğin; ayarlamalar tamamıyla ödemeler dengesinin cari işlemleriyle sınırlanır ve gelirdeki artış -giderlerdeki azalışın bir birleşimiyle gerçekleşirse, bu sonuç mümkün olabilir. Buna karşılık pratikte bu

uç sonucun ortaya çıkma ihtimali zayıftır ve amaçlara ulaşmak için gerekli tüketim azalması, özellikle enflasyon sistemin bir parçası olmuşsa, genelde tüketim büyümesindeki bir düşüşle gerçekleşir. Büyüme oranındaki bu düşme, ekonomide dengesizlikleri giderecek ayarlamaların gerekli bir parçasıdır. Başka bir ifadeyle ayarlamalar, ekonomiyi talep-arz dengesizlikleriyle birlikte oluşan yüksek; fakat kalıcı olmayan bir yoldan daha istikrarlı ve kalıcı bir yola götürmeyi amaçlar. Burada kritik sorun, tüketimi azaltacak politikaların kısa vadeli etkilerinin büyüklüğü ve süresiyle ilgilidir⁽²¹⁾.

I.M.F. istikrar programında uygulamaya konulan politik araçlardan biri olan devalüasyonun üretim üzerinde etkisine yönelik ampirik çalışmalardan bazıları, bu etkinin genişletici olduğu yönünde olmuştur. Mohsin Khan ve Malcom Knight'in araştırma sonuçları, reel devalüasyonun sonuçta, kısa dönemde bile üretim üzerinde daraltıcı etkisinden çok, genişletici etkisi olduğu yönünde olmuştur. D. J. Donovan ise, uygun politikalarla birlikte döviz kuru politikasının pek çok defa önemli miktarda ödemeler dengesinin düzelmesine ve başarılı istikrar sürecine katkıda bulunduğunu ortaya koymuştur⁽²²⁾. Bu sonuçlar kısa dönemde reel devalüasyonun üretimde daraltıcı etkide bulunduğu şeklindeki. I.M.F. istikrar programının başarısızlığına yönelik eleştirilere, karşı bir cevap olarak sunulmaktadır.

Ancak, devalüasyonla birlikte daraltıcı para ve maliye politikalarının, uygulamaya konulması sonucu durgunluğun ortaya çıkması da, enflasyonu önlemenin bir bedeli olduğu kadar, devalüasyonun dış dengenin sağlanmasında harcamaya kaydırıcı etkisinin devamı için de gerekli olan bir durumdur. Bununla beraber, istikrar programının ardından kısa dönemde durgunluğun oluşması normal kabul edilmelidir. Devalüasyonla birlikte meydana çıkan ihracat teşviklerinin sürüp sürmeyeceği konusunun netleşmesi için iş dünyasının bekleme tercih etmesi, yani kapasite oluşturulması kararının zamanı gerektirmesi, karar aşaması aşılsa bile ihracatı hedefleyen kapasitenin oluşturulmasının zaman alması, dış piyasalarda tutunmak için piyasayı tanıma döneminin gerekmesi gibi nedenlerden dolayı devalüasyonun kaynak dağılımını ihraç malları üretimine ve yatırıma yöneltmesi belli bir zamanı gerekli kılar⁽²³⁾.

I.M.F. istikrar programlarında politika önerilerinin gereksiz olarak katıldığı şeklindeki eleştiriye, karşı cevap oldukça ilginçtir. Herşeyden önce bu eleştirinin I.M.F. istikrar programlarının genelde tasarlanma şekline yönelik olduğu ve objektif olarak değerlendirmesinin daha zor olduğu vurgulanır. Bu karşı cevaba göre.; I.M.F. istikrar programları bir ülkenin mal ve hizmetlerinin tüketimini, kalıcı bir şekilde finanse edilebilenden (mevcut tasarruflar ve sermaye girişleriyle) daha aşağıya çekmek amacıyla değildir, programın amaçlarına ulaşmada gerekli düzeyin ötesine geçen üretim ve tüketimdeki herhangi bir azalma, programın gerçek "maliyeti" olarak görülebilir. Buna karşılık, tüke-

timdeki gerekli azalma ve bunun sonucunda büyümedeki düşüş tam olarak ölçülemez olduğu için, böyle bir maliyet kavramının sayısal olarak ifade edilebilmesi zordur. Bu maliyetleri tahmin edebilmek, ilk olarak, tüketim ve üretim, büyüme düzeyi ve oranları arasındaki sayısal ilişkileri net olarak bilmeyi gerektirir. İkincisi; hedefe ulaştıracak ayarlamaları tesbit etmek ve sonra buna göre politikaları belirlemek için spesifik stand -by anlaşmalarının üzerinde dikkatli bir biçimde çalışılması gerekir. Üçüncüsü; belirli bir I.M.F. istikrar programının etkileri, aynı amaçlara ulaştıracak mümkün olan alternatif politikaların büyüme sonuçlarıyla karşılaştırılmalıdır. Bu son nokta, gözlenmemiş varsayılan bir üretimin tahmin edilmesini içerir. Bu, şimdye kadar aşılması oldukça zor bir problemdir⁽²⁴⁾.

Kısa vadede büyüme hızını düşüren bir diğer konu da, uygulamaya konulan istikrar politikalarıyla beraber liberal bir dış ticaret rejiminin benimsenmesiyle kaynak dağılımındaki bozukluk ve dengesizliklerin düzeltilmesidir. Bu düzeltme aşamasında ortaya çıkan büyüme hızındaki düşüşler geçici olmaktadır. Önceden teşvik gören sektörlerde üretimin düşmesi, yeni teşvik gören sektörlerle yönelik yatırımların zamana ihtiyaç göstermesi bunda etkili olmaktadır⁽²⁵⁾.

- UZUN VADELİ KONULAR :

I.M.F. programları ve büyüme arasındaki ilişkinin sistematik analizinde konunun uzun vadeli yönü gözönünde tutulmalıdır. I.M.F. istikrar programlarının kısa vadede üretimi azalttığı belirlenmiş olsa bile, bu eksiklik, uygun istikrar politikalarının benimsenmesinden doğacak uzun vadeli faydalarla fazlasıyla giderilir. Gerçekte, I.M.F. programlarının temel iddiası, ödemeler bilançosu dengesini sağlama ve iktisadi büyüme hedeflerinin zaman dilimi orta dönem olarak belirlendiğinde çatışmadığıdır. Bu görüş bir takım düşüncelere dayandırılmıştır⁽²⁶⁾:

İlki; tüketimdeki azalma kısa vadede büyümeyi yavaşlatsa bile, I.M.F. programının tüketimdeki aşırı düşmeden kaçınabilmeyi başardığı oranda ekonominin bugünkü ve gelecekteki büyümesini koruduğu söylenebilir. İkincisi; programlardaki arzla ilgili veya yapısal politikalarla, kaynakların dağılımını daha iyi hale getirerek ve yurtiçi tasarrufları ve yatırımı uyararak ekonominin üretken potansiyelini kuvvetlendirmek amaçlanmıştır. Şayet bu politikalar başarılı olursa, tüketimi azaltmaya odaklanan önlemlerin büyüme üzerindeki kaçınılmaz etkisi azalır. Buna ilaveten ülkenin gelecekte borç ödeme kapasitesini yükseltecek bu yapısal politikalar, yüksek düzeyde kalıcı sermaye girişlerine ve böylece uzun vadede yüksek ekonomik büyümeye imkan sağlar. Son olarak, başarılı bir istikrar programıyla sağlanan finansal istikrar, ekonomideki güven üzerinde olumlu bir etki yapabilir. Bu güven de, hem iç hem dış finanse yatırımı teşvik

ederken istihdam, üretkenlik ve üretimde kazançlara yol açar.

Ayrıca, I.M.F. istikrar programlarında öngörülen devalüasyonla birlikte, daraltıcı makro politikaların uygulanması sonucu kısa dönemde ortaya çıkan durgunluk (resesyon), istikrar programının sürdürülmesi ile orta ve uzun dönemde önceden hem içe hem de dışa yönelik sektörlerde de meydana gelen strüktürel bozuklukları onararak, büyümeye olumlu yönde etki eder⁽²⁷⁾.

Böylece, I.M.F. istikrar programlarının kısa süreli olmasından dolayı yapısal değişime katkıda bulunmadığı şeklindeki eleştirilere; tüketimdeki aşırı düşmeden kaçınılabilmeyi başarma, arzla ilgili politikaların kaynakların dağılımını daha iyi hale getirmesi gibi politikaların ve yansımalarının (borç ödeme kapasitesini yükseltme, ekonomide güveni attıran finansal serbestleşme) orta ve uzun vadede ekonomik büyüme ve strüktürel değişim üzerinde olumlu şekilde bulunacağı yönünde karşı cevap verilmiştir. İstikrar programıyla birlikte, dış ticaret rejiminde liberalleşmenin yol açtığı geçici büyüme hızı düşmeleri de yine orta ve uzun vadede ortadan kalkacaktır. Çünkü, önceden teşvik edilen sektörlerde üretimin düşmesi, yeni teşvik gören sektörlerle yönelik yatırımların zaman gerektirmesi nedeniyle, başta yapılan fedakarlıklar ancak orta ve uzun vadede birkaç kat kazanca dönüşmektedir⁽²⁸⁾.

SONUÇ

Temel amacı, belirtileri enflasyon va ödemeler dengesi açığı şeklinde ortaya çıkan toplam talep ile toplam arz arasındaki dengesizliği gidermek olan I.M.F. istikrar programları genel olarak, reel devalüasyon; kamu harcamalarında kısıntı ve vergilerde artış; yurtdışı kredi büyümesinde azalma ve reel faiz oranında artıştan oluşan önlemleri içermektedirler.

Standart biçimde uygulanan ve alternatif politika tercihlerine izin vermeyen bu programlar, iktisadi gelişmeyi iktisadi ve sosyal yapı değişiminde gören Yapısal Teori'nin önemli eleştirileriyle karşılaşmıştır. Uzun vadeli olan "yapısal istikrar programları"na karşılık kısa vadeli bulunan I.M.F. istikrar programları, reel devalüasyon ve iç talebi kısıcı önlemleriyle iktisadi büyümenin yanında istihdamı ve gelir dağılımını olumsuz etkilediği yönünde eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştirilerin temel kaynağını da, "I.M.F.'nin parasal yaklaşımı reel ekonomi yaklaşımına tercih ettiği" konusu oluşturmuştur.

Bununla birlikte, I.M.F. programlarının iktisadi büyümeye karşı olduğu yönündeki genel eleştiriye karşı I.M.F., verimliliğin ve uzun dönem büyüme oranının artırılmasında arzla ilgili politikaların uygulama zorlukları (arzla ilgili önlemlerin çoğunun üretimi önemli bir gecikmeyle arttırması; ekonomik etkinlikten başka amaçlara ulaşmak için tasarlanan tarım sübvansiyonları, istihdam programları, sermaye kontrolleri gibi politikaların varlığı v.b.) üzerinde durmuştur. Burada iktisadi büyüme hedefi orta vadeli bir zaman diliminde belirlenmiştir.

Ayrıca, I.M.F. programlarındaki arzla ilgili veya yapısal politikalarla, kaynakların dağılımını daha iyi hale getirme ve yurtiçi tasarrufları ve yatırımı uyararak ekonominin üretken potansiyelini kuvvetlendirme amacına dikkati çekmiştir.

Ancak, başta Latin Amerika Ülkeleri olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde uygulamalar, I.M.F. istikrar programlarından beklenen sonuçlara ulaşmamıştır. Bu durum, I.M.F. istikrar programlarına yönelik eleştirilerin de çıkış noktası olmuştur.

Sonuçta, her ülkenin farklı iktisadi ve sosyal yapısı vardır ve I.M.F. istikrar programlarının bu yapıyı dikkate almayan standart yaklaşımları içermeleri, başarısızlıklarının temel nedenini oluşturmuştur.

DİPNOTLAR

- 1- Mohsin S. Khan - Malcom D. Knight, "Fund Spported. Adjusment Programs and Economic Growth", I.M.F. Occasional Paper, S. 41, Washington D.C., 1985, s. 45.
- 2-Gazi Erçel, "I.M.F. Eski I.M.F Değil", Görüş, S.15, TÜSİAD yayını, İstanbul, 1994, s. 64.
- 3- Öztin Akgüç, Ekonomide Gerçeği Arayış, 1. Baskı, Bağlam yayıncılık, İstanbul, 1992, s. 344, 345.
- 4- Gülten Kazgan, "Paket Çok Yetersiz" İktisat Dergisi, Yıl: 30, S. 349, İFMC yayını, İstanbul, 1994, s. 25.
- 5- Öztin Akgüç, a.g.e. s. 344, 345.
- 6- Cem Alpar - M. Tuba Ongun, Dünya Ekonomisi ve Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar, 3. Baskı, Evrim Yayın, İstanbul, 1988, s. 168.
- 7- Korkut Boratav, "İstikrar ve Yapısal Uyum Politikalarının Bir Bilançosuna Doğru", Mülkiyeliler Birliği Dergisi, C. 18, S. 166, Ankara, 1994, s. 19.
- 8- Cevdet Erdost, "I.M.F.'nin İstikrar Politikaları" IMF İstikrar Politikaları ve Türkiye, 1. Baskı, Savaş Yayınları, Ankara, 1982, s. 105.
- 9- Cem Alpar - M. Tuba Ongun, a.g.e. s. 167.
- 10- Halil Seyidoğlu, Uluslararası İktisat, 9. Baskı, Güzem Yayınları, İstanbul, 1993, s. 222.
- 11- Khosrow Doroodian, "Macroeconomic Performance and Adjustment under Policies Commonly Supported by The International Monetary Fund",

- Economic Development and Cultural Change, C. 41, S. 4, 1993, s. 850, 851.
- 12- Emin Çarıkçı, Yarı Gelişmiş Ülkelerde ve Türkiye’de Sanayileşme Politikaları, 1. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 1983, s. 74.
- 13- Rudiger Dornbusch, “Stabilization Policies in Developing Countries: What Have We Learned?”, World Development, C. 10, S. 9, İngiltere, 1982, s. 703.
- 14- Cem Alpar - M. Tûba Öngun a.g.e., s. 167, 168.
- 15- M. Erol İyibozkurt, Dış Ticaret Teori ve Politikası, 2. Baskı, Trabzon İ.T.İ.A. Yay No: 6, Trabzon, 1982, s. 107.
- 16- Halil Seyidoğlu, a.g.e., s. 223, 224.
- 17- Cevdet Erdost, a.g.e., s. 110, 111.
- 18- Taner Berksoy, “İstikrar Programlarında Siyasi Tercih ve Alternatif Sorunu”, İktisat Dergisi, S. 243, İFMC Yayımı, İstanbul, 1985, s. 8.
- 19- Cevdet Erdost, a.g.m.; s. 111, 112.
- 20- Mohsin S. Khan - Malcom D. Knight, a.g.e., s. 5
- 21- ibid, S. 5.
- 22- Khosrow Doroodian, a.g.e., s. 850.
- 23- Emin Çarıkçı, a.g.e., s. 75, 76.
- 24- Mohsin S. Khan - Malcom D. Knight, a.g.e., s. 5.
- 25- Emin Çarıkçı, a.g.e., s. 75, 76,
- 26- Mohsin S. Khan - Malcom D. Knight, a.g.m., s. 5.
- 27- Emin Çarıkçı, a.g.e., s. 75, 76.
- 28- Emin Çarıkçı, a.g.e., s. 75, 76.